

УДК 338

*К.О. Мельниченко,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка*

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Узагальнені особливості інвестиційної діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів України в сучасних умовах з метою розробки пропозицій щодо оптимізації їх портфелів цінних паперів.

General characteristics of the commercial banks investment activity on the Ukrainian equity market in the modern conditions in order to the development of the securities portfolio optimization development.

Головною тенденцією розвитку світової економіки сьогодення є швидкий розвиток світових фінансових ринків та виникнення новітніх фінансових інструментів, котрі, у свою чергу, впливають на динамічний розвиток банківської справи. Основною рисою розвитку банківської діяльності є зростання напрямів, серед яких чільне місце займає інвестиційна діяльність комерційних банків на ринку цінних паперів.

Актуальність теми пов'язана також із тим, що реформування економіки України супроводжується структурною реорганізацією галузей, розвитком фондових бірж та позабіржових систем, що обслуговують рух грошей і капіталів, концентрацією інвестиційних ресурсів у вітчизняних власників що, в свою чергу, потребує якісних банківських послуг на ринку фінансових послуг України. Адже комерційні банки як фінансові посередники на ринку грошей і капіталів здатні забезпечити своєчасне і необхідне зустрічне покриття потреби в інвестиціях тимчасово вільними коштами інституційних секторів економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Головною метою, даної статті, є узагальнення особливостей діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів України з метою розробки пропозицій щодо оптимізації їх портфелів цінних паперів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження інвестиційної діяльності комерційних банків посідають вагоме місце в наукових працях закордонних і вітчизняних вчених, зокрема Болгар Т.М., Василенка Д.В., Васильченко З.М., Корнєєва В.В., Луціва Б.Л., Майорової Т.В., Мороза А.М., Пересади А.А., Пікус Р.В., Приказюк Н.В., Притули Н.М., Савлука М.І., Сало І.В. та ін.

Сутність банківських інвестицій полягає у вкладенні коштів з метою одержання прибутку з урахуванням рівня доходності та ризику. Інвестиційна діяльність комерційного банку на ринку цінних паперів включає діяльність банку як інвестора (обслуговування власних інвестиційних потреб і операцій банку, які здійснюються за власний рахунок) та діяльність банку як посередника в інвестуванні на ринку цінних паперів (обслуговування інвестиційних операцій клієнтів). При цьому невід'ємною складовою при реалізації інвестицій є допоміжні послуги банків, які супроводжують інвестиційний процес.

Діяльність банку як інвестора на ринку цінних паперів полягає у формуванні інвестиційного портфеля. До портфелю включаються цінні папери, що знаходяться у власності банку, і зорієнтовані як на власне володіння, так і на перепродаж; до інвестиційного портфеля банку можуть бути віднесені також цінні папери, які входять до резервів другої черги; інвестиційний портфель банку може включати цінні папери, що емітовані резидентами та нерезидентами України і допущені до обігу на фондовому ринку України відповідно до Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок"; похідні щодо цінних паперів фінансові інструменти (ф'ючерси та опціони на цінні папери та ринкові індекси) можуть використовуватися у складі портфеля для зниження рівня ризику; неакціонерні вкладення банку в статутні капітали підприємств та організацій, що оформлені цінними паперами, розглядаються як інвестиційні.

Управління інвестиційним портфелем банку відбувається в умовах ризику та невизначеності. Інвестиційні ризики комерційного банку класифікуються за наступними ознаками:

- 1) джерелами виникнення;
- 2) методами управління;
- 3) методами оцінки;
- 4) характером фінансових наслідків;
- 5) ступінню диверсифікованості;
- 6) характером прояву в часі;

- 7) рівнем фінансових витрат;
- 8) ступінню передбачуваності;
- 9) можливістю мінімізації негативного впливу тощо.

Слід зазначити, що інвестиційна діяльність комерційних банків на ринку цінних паперів України, перш за все, від правового та інституційного забезпечення. В Україні вцілому вже сформувалися необхідні інститути та правове поле, покликане регламентувати та регулювати інвестиційну діяльність комерційних банків на ринку цінних паперів, проте ще існує ряд проблем, які потребують вирішення, зокрема питання удосконалення діяльності інститутів депозитарної системи, удосконалення організаційної структури підрозділів, що відповідають за інвестиційну діяльність у банках, забезпечення чіткості, стабільності та системності у нормативно-правових актах.

Проведений нами аналіз показав, що для вирішення вище перелічених проблем необхідно здійснити низку заходів, зокрема, щодо приведення вітчизняного законодавства та нормативно-правових актів у відповідність із Міжнародними стандартами бухгалтерського звітності та Міжнародними стандартами розкриття інформації Міжнародної організації комісій із цінних паперів.

Важливим завданням є удосконалення інфраструктури ринку цінних паперів, а відповідно і професійної діяльності комерційних банків на ньому. Зазначене приведе до покращення якості обслуговування інвестиційного процесу на ринку цінних паперів. Зараз його інфраструктура характеризується відсутністю цілісності, зокрема, відокремленістю основної частини цієї структури – депозитарної системи і поряд із цим спостерігається відсутність системоутворюючих інфраструктурних елементів депозитарної системи, а кожен її окремий елемент несе в собі ризики для інвесторів.

Пріоритетним має стати створення централізованої депозитарної системи. Діяльність центрального депозитарію має сприяти зниженню ризиків та зменшенню накладних витрат учасників системи.

Необхідно удосконалити систему обліку прав власності на цінні папери, не руйнуючи старої, забезпечивши насамперед відмову від існування двох форм випуску цінних паперів, уніфікацію функцій реєстраторів та зберігачів, а також їх інтеграцію з центральним депозитарієм.

Враховуючи це, необхідно здійснити низку невідкладних заходів, спрямованих на розвиток організованої торгівлі цінними паперами та підвищення ступеня прозорості укладання угод на фондовому ринку. Першочерговим заходом має стати зосередження торгівлі цінними паперами українських емітентів на фондових біржах. Це можливо досягти шляхом прийняття Закону України щодо концентрації угод купівлі-продажу цінних паперів емітентів, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави на організаційно-оформленому ринку. Зазначене сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості емітента за рахунок забезпечення його ліквідності та прозорості. Також для активізації інвестиційної діяльності на організаторах торгівлі можна внести зміни до системи оподаткування операцій з купівлі-продажу цінних паперів на організованому ринку, тобто запропонувати відповідні стимули для зосередження торгівлі цінними паперами на організованому ринку. Крім того, позитивний вплив для зростання угод на організаторах торгівлі може справити розробка та запровадження єдиних стандартів діяльності для всіх торгових систем з цінних паперів.

Оскільки існує залежність між обсягом випущених на ринку цінних паперів та обсягом вкладень банків у цінні папери, то розвитку фондового ринку та активізації інвестиційної діяльності банків на ньому будуть сприяти наступні заходи: розвиток організованої торгівлі цінними паперами та підвищення ступеня прозорості укладання угод на фондовому ринку, запровадження постійно діючого, прозорого механізму середньострокового рефінансування банків НБУ під заставу корпоративних облігацій; формування розвиненого ринку державних цінних паперів, на якому б оберталися низькоризикові та високоліквідні папери, випущені для фінансування економіки (конкретних інвестиційних проектів), а не для споживання; створення умов для здійснення нових випусків середньо- та довгострокових муніципальних боргових цінних паперів; забезпечення формування цивілізованого іпотечного ринку.

Як показав аналіз, станом на 01.04.2010 р. провідні позиції на фінансовому ринку по операціях з цінними паперами та формуванню інвестиційного портфеля, займали “Приватбанк”, “Укрексімбанк”, “Ощадбанк”, “Райффайзен Банк Аваль”, “Укрсиббанк”, “Укрсоцбанк” (див. табл.1).

Таблиця 1. Структура кредитно - інвестиційного портфелю за станом на 01.04.2010 (млн.грн.)

№ п/п	Банк	КП	Питома вага (%)	В тому числі
				Цінні папери
	ВСЬОГО	624392,43	100,00	45937,09 (7,3%)
1	ПРИВАТБАНК	72122,73	11,551	513,95
2	УКРЕКСІМБАНК	49605,34	7,945	6457,77
3	ОЩАДБАНК	45863,87	7,345	4391,72
4	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	40584,58	6,500	5523,36
5	УКРСИББАНК	35891,01	5,748	1669,22
6	УКРСОЦБАНК	33254,77	5,326	1670,47
7	ОТП БАНК	24248,45	3,884	1468,29
8	ВТБ БАНК	21980,83	3,520	417,31
9	АЛЬФА-БАНК	20055,48	3,212	372,62
10	НАДРА	18806,99	3,012	427,67
11	ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	15276,38	2,447	794,67
12	ФОРУМ	13308,42	2,131	574,50
13	ПУМБ	12365,93	1,980	425,07
14	БРОКБІЗНЕСБАНК	10685,29	1,711	442,13
15	КРЕДИТПРОМБАНК*	10564,65	1,692	657,80
16	СВЕДБАНК	9308,38	1,491	92,66
17	УКРГАЗБАНК	8764,20	1,404	3020,61
18	ПІВДЕННИЙ*	7876,96	1,262	6,98
19	ЕРСТЕ БАНК	7512,20	1,203	2192,58
20	ІНГ БАНК УКРАЇНА	7420,06	1,188	523,49
21	УНІКРЕДИТ БАНК	7270,49	1,164	478,30

22	СБЕРБАНК РОСІЇ	6487,90	1,039	1302,42
23	УНІВЕРСАЛ БАНК	6240,47	0,999	613,63
24	ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	5213,88	0,835	124,63
25	ВЕЙБІ Банк	5054,36	0,809	70,50
26	ДОНГОРБАНК	4884,07	0,782	749,42
27	ХРЕЩАТИК	4400,63	0,705	377,80
28	ПРАВЕКС-БАНК*	4314,30	0,691	810,06
29	ІМЕКСБАНК	4253,34	0,681	80,34
30	ДЕЛЬТА	4049,43	0,649	122,17

Джерело: складено за даними Асоціації українських банків (АУБ).

Досить низька активність банків сьогодні спостерігається на ринку муніципальних облігацій. Вона зумовлена в першу чергу недостатньою розвиненістю даного ринку та незначним обсягом емісії на ньому. Тобто, на сьогодні в Україні недостатньо використовується такий механізм залучення інвестицій, як випуск облігацій місцевих позик для реалізації регіональних соціально-економічних програм. Як свідчить світовий досвід, за нормальних умов розвитку економіки ринок муніципальних позик є досить привабливим для інвесторів. Зауважимо, що на сьогодні в Україні цей ринок практично не розвивається, в основному через недосконалість законодавчої бази.

Ведучи мову про проблему формування портфеля за основними напрямками інвестиційної діяльності банку, які дозволяють обґрунтовано підходити до вибору стратегії управління та прийняття ризикових інвестиційних рішень щодо вибору об'єктів інвестування на основі заданої вихідної інформації, слід зазначити, що для її вирішення необхідно ідентифікувати перелік характеристик, на основі яких описується інвестиційна альтернатива, а також показники, що можуть бути використані у якості критерію прийняття оптимального ризикового інвестиційного рішення. Для цього необхідно розраховувати оптимальну структуру портфеля акцій для комерційних банків України з можливістю залучення та подальшого використання різних видів активів як динамічної системи моделювання розміщення інвестицій, що здійснюється у відповідності до однієї зі сформованих перспектив.

Аналіз інвестиційної діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів в умовах кризи показав, що серед заходів антикризового управління банківського менеджменту чільне місце має зайняти стратегія на максимізацію прибутку та прогнозування ризиків, оскільки оборонна стратегія себе не виправдала. З метою підвищення доходів та зменшення ризику втрати ліквідності в сучасних після кризових умовах (в очікуванні другої хвилі кризи) комерційні банки повинні застосовувати насамперед методи пасивного управління інвестиційним портфелем. При цьому одним із методів зниження відсоткового ризику щодо інвестиційного портфеля є управління дюрацією. Крім побудови власних портфелів цінних паперів, вітчизняним банкам доцільно розширювати надання інвестиційних послуг, які на даному етапі здійснюються на слабкому рівні, в обмеженій кількості. Іншим важливим заходом є формування якісних портфелів цінних паперів з урахуванням індивідуальної роботи з емітентами та інвесторами. Комбінування у інвестиційному портфелі фінансових активів з різними термінами вкладання дозволить врахувати коливання процентних ставок та рівень процентного ризику, під вплив якого підпадають власники інвестицій.

ВИСНОВОК

Таким чином, виходячи із реалій сьогодення, можна зробити висновок, що тільки комплексний підхід щодо інвестиційної діяльності та формування портфеля цінних паперів комерційних банків дозволить утримувати його на оптимальному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейків Т.Я. Стратегії формування й управління портфелем цінних паперів банку в умовах фінансової нестабільності // Вісник університету банківської справи НБУ. - №3(6) грудень. - 2009. - С. 81-84.
1. Василенко Д.В. Деякі аспекти управління інвестиційним портфелем комерційного банку / Р.І. Жовновач, Д.В. Василенко // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки, т.2. - 2008. - С. 45-48.
2. Гибсон Р. Формирование инвестиционного портфеля: управление финансовыми рисками / Роджер Гибсон; пер. с англ. — М.: Алпина Бизнес Букс, 2005. — 276 с.
3. Гитман Л.Дж. Основы инвестирования/ Л.Дж. Гитман, М.Д. Джонк Пер. с англ. — М.: Дело, 1997. — 1008 с.
4. Луців Б.Л. Інвестиційний банківський портфель. — К.: Лібра, 2002. — 192с.
5. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» Прийнятий Верховною Радою України 30.10.1996 №448/96-ВР зі змінами та доповненнями. Електронний ресурс. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
6. Закон України «Про інвестиційну діяльність» №1560-ХІІ від 18.09.1991. Електронний ресурс. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
7. Закон України № 3480-ІV «Про цінні папери та фондовий ринок»: за станом на 23 лют. 2006 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К.: Парлам. вид-во, 2006. — 36 с.
8. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні (затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 №368) // Національний банк України . Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua
9. Положення про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів затверджене постановою Правління Національного банку України від 17.12.2003 р., № 561.
10. Постанова Правління Національного банку України № 31 «Про затвердження Положення про порядок формування резерву під операції банків України з цінними паперами»: за станом на 02 лют. 2007 р. / Національний банк України. — Офіц. вид. — К.: Парлам. вид-во, 2007. — 14 с.

Стаття надійшла до редакції 16.06.2010 р.